

Emir Kipi Üzerine

Upon The Imperative

Ali ÇİÇEK*

DOI: <http://dx.doi.org/10.17556/jef.54616>

Özet

Bu çalışmada Türkçe gramerinin tartışmalı konulardan biri olan emir kipi ele alınmıştır. Emir kipinin yapısı ve çekimi noktasında farklı görüşlerin ortaya konulduğu ve bunların çeşitli şekillerde yazılı ve sözlü olarak ifade edildiği bir konuda yapılmış birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Konuyla ilgili kaynaklar genelde iki farklı görüş ve anlayışta toplanmışlardır. Bazı dilbilimciler, Türkçenin tarihî kaynaklarını da göz önünde bulundurarak emir çekiminin 1., 2. ve 3. teklik ve çokluk şahıslardan, yani altı şahıstan meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Bazıları da 1. teklik ve çokluk şahıs eklerinin istek eki olduğunu belirterek emir çekiminin yalnızca 2. ve 3. teklik ve çokluk şahıslardan, yani dört şahıstan meydana geldiğini, 1. teklik ve çokluk şahıslar için emir çekiminin söz konusu olmadığını/ olamayacağını öne sürmüşlerdir.

Bu çalışmada öncelikle emir kavramı üzerinde durulmuş, emir kipinin tarihî dönem içindeki yapı ve çekimi ele alınmıştır. Ayrıca emir kipinin bugünkü tartışmalı kullanımı, istek kipiyle benzer yanı sorgulanmıştır. Sonuçta genel bir değerlendirme yapılarak emir kipiyle ilgili birtakım tespitlerde bulunulmuş ve bazı teklifler öne sürülmüştür.

Anahtar kelimeler: Emir kipi, İstek kipi, Türkçe.

Abstract

In this article, one of the controversial topics in Turkish grammar, the imperative was handled. There were studies on showing different viewpoints on the structure of the imperative and its inflection, and expressing these differences in various types in both written and oral way in the literature. These studies were searched and were categorized generally under two different viewpoints in the study. Some linguists claimed that the inflection of the imperative comprised of 1., 2. and 3. person singular and plural subjects by referencing historical resources of Turkish. However, the others asserted that the imperative only consisted of 2. and 3. person singular, and 2. and 3. person plural subjects, in other words it

*Yrd. Doç. Dr, Erzincan Üniversitesi, Fransızca Eğitimi ABD
e-posta:acicek@erzincan.edu.tr

included four inflections by stating that 1. person singular and 1. plural subject's additions were the optative. Therefore, they did not accept 1. person singular and 1. plural subjects as the imperatives.

Firstly, the concept "the imperative" was defined, and then its structures and declension in the historical period were analysed in this study. In addition, the imperative's controversial usage in today's Turkish grammar were dealt and its similarities with the optative were questioned. Lastly, some suggestions for its usage were developed with a brief discussion about the study findings.

In sum, the findings reached from the resources about the inflection of the imperative were presented and some suggestions were developed with deep analyses in order to shed light on the controversial usage of the imperative in Turkish. In addition, the resources were narrowed not to widen the entire text in this study

Key words: Imperative, Optative, Turkish

Giriş

Öğrenilen bir bilginin/bilgilerin kalıcı olmasının öncelikli şartlarından biri; belli bir temele ve belirli bir kurala bağlı olmasıdır. Temelsiz ve kurlsuz bir biçimde öğrenilen şeyler kısa zamanda hafızadan silinir. Ayrıca belli bir konuda birbirinden farklı bir şekilde öğrenilen/öğretilen bilgiler de aralarında bir farklılık ve tartışma meydana getireceklerinden standart bir yapıda olmazlar. Bu durum, özellikle temel iletişim aracı olan dil yapısında bazı karışıklıklar meydana getirmektedir. Bu sebeple belli bir kural dahilinde verilen ve süreklilik arz eden bilgi, her zaman ve her vesileyle tercih edilen bilgidir. Bu ifadelerden hareketle denilebilir ki dilde ve dil öğretiminde kişiden kişiye, kurumdan kuruma değişen yapılar ve kurallar olmamalıdır. Yani, dil öğretiminde belli standartlar bulunmalıdır. Çünkü fertler arası en sağlıklı ve en doğru iletişim, üzerinde anlaşma sağlanmış değişmeyen veya çok az değişen dil kurallarıyla örülü yapılarla mümkün olabilmektedir. Bu sağlam ve sade yapı, zaman ve emek kaybını da önleyebilir. Buna dilde ekonomi teorisinin uygulanması olarak da bakabiliriz. Bu sebeple dilde ve dil öğretimindeki sorunlu konuları en aza indirmek gerekmektedir. Ancak Türkçe dil bilgisi öğretiminde de tartışmalı bazı konular bulunmaktadır: *Türkçemizdeki fiil çatıları, Türkçede terim problemi, yapılarına göre cümleler(basit-birleşik cümle problemi), emir kipi gibi*. Bu yazıda tartışmalı bir gramer konusu olan emir kipi üzerinde durulacaktır.

Türkçe Sözlük'te *emir* (Ar. emr) için şu karşılıklar verilmiştir (TDK, 2005): 1. *Buyruk, komut, talimat, ferman.* 2. *İstek.* 3. *Bir makamdan öbürüne geçerken görevliye verilen belge.* Tasarlama kiplerinden olan ve yalnızca şekil bildiren emir kipini dil bilgisi öğretimin sorunlu konularından biri haline getiren öncelikli sebep; konunun değişik şekillerde ele alınması, tarihî boyutuyla günümüzdeki yapısı ve kullanımları arasındaki farklılıklardır. Aşağıda görüleceği üzere Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine uzanan süreçte emir ekleri bazen ayrı çekimler halinde verilmiş, bazen de emir ve istek ekleri birbirinin yerine kullanılmıştır. Bazılarına göre emir çekimi; 2. teklik ve 2. çokluk ile 3. teklik ve 3. çokluk şahıslardan, ibarettir. Bazılarına göre de emir çekimi 1., 2., 3., teklik ve çokluk şahısların hepsini kapsamaktadır. Bazı dilcilere göre; Korkmaz (2003), Banguoğlu (1998) gibi, istek ve emir kipinin 3. teklik ve 3. çokluk şahısları aynı ekleri alabilmektedirler. Ancak genelde istek 3. teklik çekimi *-sor-a, gel-e*; istek 3. çokluk çekimi *kal-a-lar, bil-e-ler* şeklinde verildiğinden, bu çalışmada emir 1. teklik ve 1. çokluk şahıslar üzerinde durulmuştur. Emir kipinin çekimindeki bu farklı anlayışlar ve kullanışlar, bu kipinin öğretimini karışık hâle getirmektedir.

Diğer taraftan bu konuyu ele alan kaynaklardan bir kısmı ise kişinin kendi kendine emir veremeyeceğini belirtmektedirler. Bunlara göre 1. teklik ve 1. çokluk şahıslar için emir çekiminin olmadığını, bu şahıslar için öne sürülen eklerin esasen istek 1. şahıs ekleri olduğunu ifade etmektedirler. Bazı kaynaklara göre emir çekiminin altı şahıstan ibaret olduğu ve bütün şahıslar için ayrı ayrı eklerin bulunduğu ifade edilmiştir. Konuyla ilgili asıl tartışma da 1. şahıs emir ekleriyle ilgili farklı görüşten çıkmaktadır. Bu noktada öncelikle emir kipinin tarihî dönem içinde yapısını ve kullanımını ardından da emir kipinin Türkiye Türkçesi dönemindeki durumunu kısaca gözden geçirmek gerekiyor.

Tarihî Dönem İçinde Emir Kipinin Kullanımı

Türkçenin tarihî döneminde emir kipinin yapısı ve çekimiyle ilgili pek farklı görüşler bulunmamaktadır. Emir kipinin tarihî dönem içindeki durumuna baktığımızda emir çekiminin 1. teklik ve çokluk şahıslar ile 2. ve 3. teklik ve çokluk şahısları kapsadığı ve Türk dil tarihinde öncelikle ortaya çıkan çekimlerden biri olduğu bilinmektedir. Türkçe dil bilgisinde tartışmalı bir konu olarak öne çıkan emir çekiminin tarihî süreç içindeki durumunu şu şekilde görmekteyiz:

A. Çiçek / EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1) (2014), 333-351

Emir kipinin tarihî süreç içerisindeki çekimiyle ilgili olarak Tekin, *Eski Türkçe* isimli yazısında, “*Basit fiil çekimi: ET’de ancak iki fiil çekim şekli teşekkül etmiştir, emir kipi ve görülen geçmiş zaman! Bu iki fiil şeklinde şahıslar belli eklerle ifade edildiği hâlde diğer kip ve zamanlarda bunlar, şahıs zamirleriyle ifade edilmişlerdir. ET’de müstakil ve ‘gerçek bir müstakil zaman bir zaman da tam manası ile teşekkül etmemiştir. Bunun dışındaki zamanlar, isim-fiillerle teşkil edilmiştir.*” ifadesini kullanmıştır. Ona göre ET’de emir kipi ekleri şöyledir:

Teklik şahıs	Çokluk şahıs
-ayın	-alim
-gil veya ó	-ng
-zUn (Kök. -çUn)	-zUn, -zUnlar (Tekin, 1992, 96)
Von Gabain de <i>Eski Türkçenin Grameri</i> isimli eserinde emir kipinin çekimini şu şekilde vermiştir:	

1. Teklik şahıs: -ayın (kitabelerde -ayın), ünlüyle biten tabanlardan sonra -yın, -yın, -ayın, -eyn
2. Teklik şahıs: sadece fiil tabanı, yahut -gil, -gil, -kıl ekleriyle yapılır:
3. Teklik şahıs: -zun, -zün; kitabelerde -çun, -çün: *bolmazun* “olmasun”
1. Çokluk şahıs: -alım, -älim
2. Çokluk şahıs: -n
3. Çokluk 3. şahıs: -zunlar, zünlär (Gabain, 1988, 79)

A. Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi I*¹ isimli eserinde Göktürkçe dönemindeki emir kullanımını;

Teklik

1. Şahıs: -ayın, -eyin, ...on-ayın
2. Şahıs: -gil: *işidgil*
3. Şahıs: -zun, -zün: *bolmazun*

Çokluk

1. Şahıs: -alım
2. Şahıs: -ñ: *işidiñ*
3. çokluk şahıs için bir kayıt bulunmamaktadır.

¹Bu hususta, Ahmet CAFEROĞLU, *Türk Dili Tarihi I* isimli eserinin 142. sayfasında Göktürkçe dönemindeki emir kullanımını, XI.-XVI. Asır “Müşterek Orta-Asya Türkçesi” ve Gelişimi bölümünde “Karahanlı Türkçesi”nin Gramer Yapısı’nda (s.100) emir çekiminin 1.,2., 3. Teklik ve 1., 2., 3. Çokluk şahıslardan meydana geldiğini ifade etmiştir. Yazar yine bu eserinin Harezmi Şivesinin Gramer Yapısı bölümünde de emir kipinin 1.,2., 3. teklik ve 1., 2., 3. çokluk şahıslardan meydana geldiğini kaydetmiştir (s. 132).

A. Çiçek / EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1) (2014), 333-351

Aynı yazar, Türk Dili Tarihi II isimli eserinin *Harezmi Şivesinin Gramer Yapısı* başlıklı bölümde ve aynı şekilde “*Karahanlı Türkçesi*”nin *Grammer Yapısı* bölümünde emir çekiminin 1., 2., 3. teklik ve 1., 2., 3. çokluk şahıslardan meydana geldiğini ifade etmiştir. (Caferoğlu, 1984, 142)

Muharrem Ergin, emir kipinin Türkiye Türkçesindeki çekiminin yanında ayrıca tarihî süreç içindeki seyrini de şu şekilde vermiştir:

“Eski Türkçede 1.teklik şahıs eki: -ayın, -eyin, Eski Anadolu Türkçesinde -ayın, -eyin ile -ayım, -eyimkarışık olarak kullanılmıştır. Sonunda -ayın, -eyin Osmanlıcada yerini -ayım, -eyim’e bırakmıştır.

Teklik ikinci şahıs eki olarak E.T.’de, E.A.T’de ve Osmanlıcanın başlarında -ğil, -gil kullanılmıştır. Teklik üçüncü şahıs emir eki Eski Türkçede -zun, -zün, -sun, -sün şeklinde idi. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıcanın son devirlerine kadar -sun, -sün idi. Çokluk birinci şahıs eki Eski Türkçede de bugünkü gibi -alım, -elim şeklinde idi. Çokluk ikinci şahıs emir eki Türkçede aslında -ñ şeklinde idi. Eski Türkçede buna çokluk ifadesini kuvvetlendirici bir belirti olarak -lar, -ler eki getirilirdi... Eski Anadolu Türkçesinde ikinci şahıs emir eki bir yandan -n, bir yandan -ñuz, -ñüz olarak kullanılmıştır. Çokluk üçüncü şahıs emir eki Eski Türkçede -zunlar, -zünler; -sunlar; -sular, -süler, Batı Türkçesinde Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıcanın ilk dönemlerinde -sunlar, -sünler şeklinde olmuş, Osmanlıcanın son devirlerinde vokal uyumuna bağlanarak bugünkü -sınlar, -sinler, -sunlar, sünler şekilleri ortaya çıkmıştır.” Ayrıca, bu açıklamalarına ek olarak “ Emir şeklinde diğer fiil çekimlerinden çok farklı olarak şahısların ayı ayrı ekleri vardır. Yalnız çokluk üçüncü şahıs emir eki teklik üçüncü şahıs ekinin çokluk şeklidir. Bunun dışında diğer beş şahısta her şahıs için ayrı bir emir eki vardır. Her şahsın ayrı bir ek alması demek her emir ekinin aynı zamanda Emir eklerinin Türk bir şahıs ifade etmesi demektir. İşte emir ekleri bu şekilde aynı zamanda şahıs da ifade eder, bu sebeple ayrıca şahıs eki de almazlar.

Emir ekleri Türkçenin başından beri tam bir fiil çekim eki durumunda bulunmuşlar, fiil karakterlerini hiç bozmamışlar ve hiçbir zaman partisip şeklinde kullanılmamış, bir isim havası taşımamışlardır.” ifade etmiştir. O, bugün kullanılan emir eklerini de şu şekilde vermiştir:

Teklik 1. şahıs: -ayım, -eyim	Çokluk	1. şahıs:	-alım, -elim
2. şahıs: -		2. şahıs:	-ın, -in, un,
-ün,			
3. şahıs: -sın, -sin, -sun, -sun			-ınız, -iniz,
-unuz, üünüz			

sinler, -sunlar, -sün

Ancak Ergin, istek eki'yle ilgi açıklamasında, emir 1. şahıs eklerinin Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinde istek 1. şahıs ekleri yerine kullanıldığını bu durumda emir ve istek eklerinin karıştığını da (Ergin, 1993, 288) ifade etmiştir.

GÜLSEVİN ise “ Bugün ‘Dilek-İstek Kipleri’ başlığı altında verilegelen “emir “Emir”, “İstek”, “Dilek-Şart” ve “Gerekliklik” kiplerini, EAT.’de fonksiyonları itibarıyla ayrı ayrı müstakil şekillerde gösterebilmek oldukça güçtür. Bu kiplerin hepsinde “ bir şeyin yapılmasının, ben tarafından istenmesi vardır.” ifadesini kullanmıştır (Gülsevin, 2007, 106) Ayrıca TTK.de nispeten emir ve istek kipleri için ayrı ayrı eklerden bahsedileceğini ancak EAT.’de her kip için ayrı ekler göstermenin mümkün olmayacağını belirtmiştir².

Faruk K. Timurtaş Eski Türkiye Türkçesi isimli eserinde emir çekiminde her şahıs için ayrı asıldan gelen eklerin kullanıldığını ifade ederek emir eklerini şu şekilde vermiştir:

1. Teklik şahıs: -ayın, -eyin

2. Teklik şahıs: eksiz

3. Teklik şahıs: -ñ, -uñ, -üñ

1. Çokluk şahıs: -alum, -elüm

2. Çokluk şahıs: -ñuz, -ñüz, -uñuz, -üñüz

3. Çokluk şahıs: -sunlar, -sünler

Ona göre, “Bugün emir sigasının teklik 1. şahıs eki - -ayın, -eyin’in-ayım, -eyim şekline girmiştir ve istek 1. şahıs eki olarak kullanılmaktadır. İsteğin 1. Şahıs eki -am, -em bugün yazı dilinde unutulmuş durumdadır. Çokluk 1. Şahıs eki -alım, -elüm de bugün istekte kullanılmaktadır.

İstek ile emir arasında bugün olduğu gibi dün de bir mana yakınlığı vardır. Arada büyük fark yoktur. Her iki sığa, hemen hemen aynı mahiyeti kazanmıştır.” (Timurtaş, 1981, 129). Bu ifadelerden emir kipinin 1. teklik ve çokluk eklerinin yalnız emir değil, istek ekleri olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Hindoğlu, Türkçe emir çekimini 2. ve 3. teklik şahıslar ile 1., 2. ve 3., çokluk şahıslar için vermiştir. Ona göre 1. teklik şahıs emir çekimine dahil değildir. (Hindoğlu, 1834, 189) Kendisinden sonra

² Ayrıca bu konuda, Gürer GÜLSEVİN’in Eski Türkiye Türkçesinde “ İstek Kipi” Üzerine isimli bildirisine bakılabilir.

Yine bu konuda Fevzi KARADEMİR’in de Türkiye Türkçesinde Emir Kip(lik)i Üzerine isimli bir çalışması bulunmaktadır.

Türkçenin Gramerini Fransızca olarak yazanlar da Türkçe emir çekimini bu şekilde ele almışlardır.

Emir Kipinin Bugünkü Kullanımı

Tarihî süreçte, emir kipi, 1., 2., 3. teklik ve 1., 2., 3. çokluk şahıslar için farklı birkaç çekiminin dışında yapısını belli bir istikrar içinde devam ettirmiştir. Ancak özellikle Türkiye Türkçesinden sonra yazılan dil bilgisi kitaplarının büyük çoğunda 1. teklik ve çokluk şahıslar emir çekimine dahil edilmemiştir. Bunun yanında az sayıda dilci emir çekimini hâlen altı şahsa göre vermektedirler:

Barutçu-Özönder, *“Tasarlama kipleriyle verilen hareketlerin şu veya bu şekilde gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi zaman boyutu içerisinde ve bu kipler zaman bakımından geleceğe yönelik geniş zaman kavramı taşımaktadır. Bu emir kipi için de geçerlidir.”* ifadesini kaydettikten sonra emir çekimini şu şekilde vermiştir:

T.1.ş. g.-eyim	Ç.1.ş. g.-elim
T.2.ş. g.	Ç.2.ş. g.-in(iz)
T.3.ş. g.-sin	Ç.3.ş. g.-sinler (Barutçu-Özönder, 1999,

62)

Korkmaz (bunları küçük yazalım) emir kipiyle ilgili olarak yaptığı tespit; fiil kök ve gövdelerine getirilen kip eklerinin aynı zamanda şahıs eklerini de karşıladığını, ayrıca şahıs ekine gerek olmadığını, zaten M.(adı yazmaya gerek yok) Ergin ve bir dereceye kadar Emin Özdemir dışındaki yazarların genelde emir 1. şahsı kabul etmediklerini ifade etmiştir. Kendi görüşü olarak da emir ve istek kiplerinin birinci şahısta birleştiklerini belirterek bu kipin hem emir, hem de istek kipini karşıladığını belirtmiştir. (Korkmaz, 2003, 671)

Nurettin KOÇ emir kipini, eylemin yapılmasını dileyen ve isteyen kip biçiminde tanımladıktan sonra, Türkçede emir kipinin 1. tekil ve 1.çoğul şahıslar için kullanılmadığını ifade ederek emir çekimini şu şekilde vermiştir:

1.t.k.: -	1.ç.k.: -
2.t.k: gel	2.ç.k.: gel-in (gel-iniz)
3.t.k.: gel-sin	3.ç.k.: gelsinler

Ayrıca Koç bazı dil bilgisi kitaplarında kullanılan 1. tekil ve 1.çoğul şahıs emir eklerini istek kipi eki *-a(-e-)*'ye katarak vermiştir (Koç, 1990, 245).

Aynı şekilde Jean Deny 2. ve 3. teklik şahıslar ile 1., 2. ve 3., çokluk şahısları emir çekimine tabi tutarken, 1. Teklik şahıs için emrin

A. Çiçek / EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1) (2014), 333-351

olmadığını ifade etmiştir.³ Bunda kendi dilinin etkisi söz konusu olabilir. Ancak bu hususla ilgili olarak dipnottaki açıklamaya bakılabilir.

Emir kipinin çekimiyle ilgili olarak Banguoğlu özetle şunları kaydetmiştir: Bu kip 2. ve 3. teklik ve çokluk şahıslardan meydana gelir. Bu kip çekiminin 1. şahsa dönük olması mantıklı sayılmaz. Ancak kendimizi 2. şahıs sayarak buyuruyu kendimize çevirebiliriz: Kendi kendime “Gel şeytana uyma!” dedim. Buyuru kipi ünlem niteliği de taşıdığından anlatımı tonlama ile yakından ilgilidir. Aynı zamanda kullanım ve üslup derin anlatım farkları getirir (Banguoğlu, 1998, 473).

Ediskun, yapı bakımından emir kipini; *gel- gelsin- gelin- geliniz-gelsinler* ifade olarak ifade ettikten sonra, bu kipin günlük konuşmalarda *bilsindi, gelsindi, gidindi* şeklinde kullanımlarının olduğunu da söylemektedir. Ayrıca emir kipinin bugün 1. teklik ve çokluk şahıslarının görülmediğini ifade etmiştir (Ediskun, 1988, 183).

Yakıcı- Yücel- Doğan- Yelok emir kipinin çekimini şu şekilde vermişlerdir:

taranayım	taranalım
taran	taranın/ taranız
taransın	taransınlar (Yakıcı, Yücel, Doğan ve

Yelok, 2008, 133).

Gülensoy, emir eklerini eylemin yapılmasını dileyen bir şekil eki olarak ele almıştır. Teklik 1. şahıs ve çokluk 1. şahıs istek ile emir şekillerinin birbirine karıştığını ifade etmiş ve emir çekimini şu şekilde vermiştir:

Teklik	1. şahıs : -ayım, -eyim
--------	-------------------------

³ Jean Deny, Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi), (Tercüme eden Ali Ulvi Elöve, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941. ss. 363-364.) Ancak Fransızcada anlatıma, tonlamaya, vurguya dayalı olarak istek kipi (subjontif= impératif: istek kipi=emir kipi) bazen emir kipi yerine kullanılabilir: *qu'il finisse le travail! (çalışmayı bitirsin!)*, bu yapı şekil yönünden istek olmasına rağmen anlam bakımından açık bir emir çekimidir. Bu çekim şekli 3. çokluk şahıs için de uygulanmaktadır. G. Mauger, Cours de Langue et de Civilisation Françaises II, Librairie Hachette, Paris. 1955, S.20. Alfred Mörer, *Grammaire de la Langue Turque Théorique et Pratique 4. Edition Fransızca İzahlı Türkçe Gramer* isimli eserinde (konu başlıkları ve açıklamalar hariç Türkçe açıklamalıdır.) emir kipini, Jean Deny gibi, 1. Teklik şahıs hariç, diğer beş şahıs övgü olarak çekimlemektedir (s.132). Ayrıca azar eserinin ön sözünde Türkçemizle ilgili çok önemli tespitlerde bulunmuştur. Birkaçı: “Türkçe, bütün aksi söylentilere rağmen yeryüzünün en kolay lisanı olduğu gibi, üstelik ahenkli, tedaili ve ifadeli bir dildir. Gramer mekanizması çok basittir: başka dillerde olduğu gibi istisnalara ait birçok kural bulunmaz. Bir fiilin çekimini öğrenen bütün fiillerin çekimi öğrenmiş olur...”

2. şahıs : -/eki yoktur
3. şahıs : -sın, -sin, -sun, -sün
Çokluk
1. şahıs: -alım, -elim
2. şahıs: -ın, -in, un, -ün, -ınız, -iniz, -unuz, -
ünüz
3. şahıs: -sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler
(Gülensoy, 1995, 185).

Görüldüğü üzere Gülensoy emir çekimini altı şahısı kapsayacak bir biçimde vermiştir.

Çatıkkaş, emir çekimini 1. teklik ve 1. çokluk şahısları hariç tutarak diğer dört şahısı kapsayacak bir biçimde vermiştir:

Teklik		Çokluk
1.şahıs	-	-
2. şahıs	gör	gör-ün veya gör-ünüz
3.şahıs	gör-sün	gör-ünüz (Çatıkkaş, 1996, 233).

Toparlı, emir çekimini 1. teklik ve 1. çokluk şahısları yok kabul ederek aşağıdaki şekliyle vermiştir:

2. Teklik Şahıs: -
3. Teklik Şahıs: -sın/-sin, -sun/-sün
2. Çokluk Şahıs: -ın/-in, -un/-ün, -ınız/-iniz, -unuz/ünüz
3. Çokluk Şahıs: -sınlar/-sinler (Toparlı, 2000, 96)

Ercilasun, *Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine* başlıklı tebliğinde Türkiye Türkçesinde kullanılan 1. teklik ve çokluk şahıslarla ilgili olarak *geleyim* ve *gelelim* şekillerinde dilciler arasında belli bir uyumun bulunmadığını, ancak insanın kendi kendine *kalk ve çalış* demekle emredebileceğini ifade etmiştir. Aynı tebliğde 1. Çokluk şahıs için de, *hadi çalışalım, söyle de görelim* vb. örnekleriyle emir çekiminin kullanılabileceğini ancak birinci şahıstaki emrin ikinci şahıstaki emir kadar kuvvetli olmadığını da ifade etmiştir (Ercilasun, 1995, 61).

Abak, hâlen ortaokul ve liselerde okutulmakta olan Türkçe kitaplarında emir çekimi 2. ve 3. teklik ve çokluk şahıslara göre vermiştir. Yani teklik ve çokluk şahıslar için emir eki ve çekimi bulunmamaktadır. :

2. teklik şahıs: <i>bil</i>	2. Çokluk şahıs: <i>bilin</i>
3. teklik şahıs: <i>bilsin</i>	3. Çokluk şahıs: <i>bilsinler</i> (Abak, 1991, 81)

A. Çiçek / EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1) (2014), 333-351

Ayrıca Ercilasun'un editörlüğünde hazırlanan *Türk Lehçeleri Grameri* isimli kitapta Türk lehçelerinde emir kipinin çekimi aşağıda belirtilen dilciler tarafından kaleme alınmıştır.⁴

Bilindiği üzere emirin aslı yapısında tam bir buyurma ve hitap kavramı vardır.

Bu özelliğe sahip emir, sosyal ihtiyaçlara ve sözlü dile yönelik olarak aşağıdaki kullanımları ile de karşımıza çıkmaktadır:

1. Mutlak bir emir belirtir: *çık!, çıkınız!*
2. Bir yasak belirtir: *çıkma!, ayrılmasın!*
3. Bir tavsiye belirtir: *bu ödülü reddetmeyin.*
4. Bir daveti ifade edebilir: *efendim, oturunuz.*
5. Bir dilek ifade eder: *iyi uyuyunuz.*
6. Alaycı bir hususu ifade eder: *bunu onlara sormaya gidin!*

⁴ Yavuz KARTALLIOĞLU ve Hüseyin YILDIRIM tarafından kaleme *Türkiye Türkçesi* başlıklı yazıda emir kipinin 1., 2. ve 3. Teklik ile 1., 2. ve 3. Çokluk şahıslardan meydana geldiğini (s. 61) ifade edilmiştir. Ancak Nevzat ÖZKAN'ın yazdığı *Gagavuz Türkçesi* bölümünde emir kipinin 2. ve 3. teklik ile 2. ve 3. çokluk şahıslardan meydana geldiği görülmektedir (s.129). Diğer taraftan Yavuz KARTALLIOĞLU ve Hüseyin YILDIRIM tarafından yazılan *Azerbaycan Türkçesi*'nde (s. 209), Mehmet KARA'nın yazdığı *Türkmen Türkçesi*'nde (s. 274), Rıdvan ÖZTÜRK tarafından yazılan *Özbek Türkçesi*'nde (s. 332), Habibe YAZICI ERSOY'un yazdığı *Yeni Uygur T Türkçesi*'nde (s. 398), Ferhat TAMİR tarafından kaleme alınan *Kazak Türkçesi*'nde (s. 465), Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL tarafından yazılan *Kırgız Türkçesi*'nde (bu kip iyelik ve zamir kökenli şahıs eklerinden farklı olan ekler ile çekilir- s. 520), Ceyhun Vedat UYGUR tarafından yazılan *Karakalpak Türkçesi*'nde (s. 591), Dilek ERGÖNENÇ AKBABA tarafından yazılan *Nogay Türkçesi*'nde (s. 648), Mustafa ÖNER tarafından yazılan *Tatar Türkçesi*'nde (s. 718), Habibe YAZICI ERSOY tarafından yazılan *Başkurt Türkçesinde* (s. 786), Zühal YÜKSEL tarafından kaleme alınan *Kırım-Tatar Türkçesi*'nde (s. 855), Ufuk TAVKUL tarafından kaleme alınan *Karaçay-Malkar Türkçesi*'nde (s. 913), Çetin PEKACAR tarafından kaleme alınan *Kumuk Türkçesi*'nde (s. 989), Figen GÜNER DİLEK tarafından yazılan *Altay Türkçesi*'nde (s. 1055), Ekrem ARIKOĞLU tarafından yazılan *Hakas Türkçesi*'nde (s. 1118), Ekrem ARIKOĞLU tarafından kaleme alınan *Tuva Türkçesi*'nde (s. 1195), Fatih KIRIŞÇIOĞLU tarafından kaleme alınan *Saha Türkçesi*'nde (s. 1273 ve Feyzi ERSOY tarafından yazılan *Çuvaş Türkçesi*'nde (s. 1319) emir çekimi 1., 2. ve 3. teklik şahıslar ile 1., 2. ve 3. çokluk şahıslardan meydana gelmektedir. Ayrıca Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU da *Kıpçak Türkçesi* isimli eserinde emir çekiminin 1., 2. ve 3. teklik ve çokluk şahıslardan meydana geldiğini ifade etmiştir.(s. 137). Ancak Janos ECKMANN *Çağatayca El Kitabı* isimli Eserinde emir çekiminin yalnızca 2. ve 3. teklik ve çokluk şahıslara özgü olduğunu yazmaktadır. Fakat Bilal YÜCEL, *Bâbur Dîvânı* (Gramer-Metin-Tıpkıbasım) isimli incelemesinde emir çekiminin 1., 2., ve 3. teklik şahıslar ve 1., 2. ve 3. çokluk şahıslardan meydana geldiğini ifade etmiştir. (s. 78) Aynı şekilde Volkan ÇOŞKUN da *Özbek Türkçesi Grameri*'nde emir çekiminin 1., 2., ve 3. teklik şahıslar ve 1., 2. ve 3. çokluk şahıslardan meydana geldiğini ifade etmiştir. (s. 146)

7. Hoşnutsuzluk, gücenme, tikslenme ifade eder: *uyuyun, canınızı sıkmayın.*

8. Özellikle birinci çokluk şahıs kullanımında belli bir gruba hitap edilerek yüreklendirme ve cesaret verme fiili ortaya konulabilir: *Oraya gidelim!, Tutup ayağa kaldıralım! Hemen burayı terk edelim!*

9. Bir hakareti ifade edebilir: *Hemen defol!*

10. Bir varsayımı ifade için kullanılır: *tabii avlanın, dört nala dönsün!*⁵

Bunların dışında emrin ifadesinde; yalvarma, rica, öğüt vericilik gibi kullanımlarının yanında, konuşmalardan doğabilecek farklı gerekçeler de söz konusu olabilir. Ancak bu kullanımlar 1., 2., 3., teklik ve 1., 2., 3. çokluk şahısların tamamına aynı şekilde uygulanamaz.

Ayrıca Gülsevin'e göre; “ *Dilek istek kiplerindeki bir ek duruma göre emir, istek, gereklilik vs. bildirebilmektedir. Bunları farklı de bunların farklı fonksiyonlar ifade edebilmesi, ancak;*

cümledeki diğer kelimelere

kişiler arasındaki hissî ve hiyerarşik ilişkilere

vurgu ve tonlamaya

isteğin gerçekleşmesi için gereken zamana

isteğin derecesine

isteğin gerçekleşmesi için müsamaha

ve mecburiyete, göre değişmektedir.”

Bu durum tarihî lehçelerimizde daha belirgindir. EAT'de, tek bir şekil, hemen bütün tür ve derecelerde istek bildirebilmektedir. Yani aynı ek hem istek-dilek, hem emir, hem tavsiye yoluyla gereklilik, hem temennî vs. göstermek için kullanılmıştır. TTK'de ‘*nispeten*’ emir için ayrı ek, istek için ayrı ekten bahsedilebilir.” (Gülsevin, 2007, 106).

Emir ve istek çekimlerini birbirinden ayırt etmede sözlü anlatım önemlidir. Çünkü hitap, vurgu ve tonlamanın fiile yükleyeceği anlam bu iki kipteki çekimi daha öne çıkarabilmektedir.

SONUÇ

Emir yapısı ve çekimiyle ilgili yukarıda ele alınan kaynaklar konumuz hakkında belli bir fikir vermeleri bakımından yeterli görüldü. Bu konudaki araştırma ve incelemelerden bazıları, birbirine

⁵ G. Mauger, Grammaire Pratique du Français d’Aujourd’hui Langue Parlée et Langue Ecrite, Librairie Hachette, Paris, 1968. S. 257. Yukarıdaki 10 maddelik emir kullanımıyla ilgili tespitler bu eserden özet olarak tercüme edilmiştir. Bu kullanım şekillerini aynen Türkçemizde de görmekteyiz.

çok yakın olduklarından benzer sonuçlara varmaktadırlar. Bu sebeple konuyla ilgili örneklerden bir kısmı alındı. Bu hususları göz önünde bulundurarak emir ekleri ve emir çekimiyle ilgili olarak bu çalışmada ortaya konulmaya çalışılan tespitler ve teklif edilen hususlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Tarihî kaynaklarda, Türk Lehçelerindeki çekimlerine bakıldığında, emir eklerinin 1., 2., ve 3. teklik şahıslar ve 1., 2. ve 3. çokluk şahısları kapsadığını, ayrıca emir kipinin Türkçede kullanılan ilk iki fiil çekiminden biri olduğunu görmekteyiz. Ancak altı şahsa ait emir çekimi daha çok Türkiye Türkçesine geçişten sonra değişmiş ve 1. şahıslara ait ekler istek eki olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda, dilin ihtiyaçlarına ve kullanım farklılıklarına göre bir ekin, hem emir, hem de istek eki şeklinde ifade edilmesi Türkçe için bir avantaj olarak kabul edilebilir.

2. Bazı dilciler, emir yapısının tartışılan bir konu olmasının öncelikli sebeplerinden biri olarak yabancı dillerin Türkçe üzerindeki etkisini öne çıkarmışlardır. Bu diller de daha çok Fransızca, Arapça ve İngilizcedir. Bu hususta kısaca şu tespitleri ele alabiliriz: Yabancılar tarafından kaleme alınan Türkçe gramerlere ve bu üç yabancı dilin emir yapılarına baktığımızda Türkçe emir çekimindeki karışıklığın öncelikli sebebinin bu görüş olmadığı kanaatini ifade edebiliriz. Mesela, Fransızcadaki emir (mode impératif) çekimi, yalnızca 2. teklik ile 1. ve 2. çokluk şahısları kapsamaktadır (Mauger I, 1953, 80). Ancak gerektiğinde Fransızcadaki bu emir çekim istek kipiyle iç içe de kullanılabilenekte olup, diğer şahısları da kapsayabilmektedir (Mauger II, 1967, 20). Arapçada ise emir çekimi dilin ihtiyaçlarına göre diğer şahısları da kapsayabilmektedir (Çögenli, 2010, 31-<http://fasiharabic.com/gramer/860>). Bunun yanında İngilizcede de emir çekimi temelde 2. teklik ve 2. çokluk şahıslara yönelik olmasına rağmen let (izin vermek) fiilinden yararlanarak diğer şahıslar için de yapılabilmektedir (<http://dersimizingilizce.com/ipratives-ingilizce-emir-cumleleri.html>,- (Tomsen ve Martinet, 1971, 266) Bu durumda Türkçe emir kipinin 1. teklik ve 1. çokluk şahıslarının çekimlerinin yabancı dillerin etkisinde kalınarak çekim dışı tutuldukları tezi yeniden gözden geçirilmelidir. Bu durumda Türkçe emir çekiminde yabancı dillerin etkisini ikinci plana atarak dilimizin ihtiyaçlarını ve tarihî yapısını ele almak ve emir kipinin yapım ve çekimi noktasında Türkçenin dil mantığını ve anlam bilgisini öncelikli şekil unsuru olarak öne çıkarmak gerekmektedir.

3. Günümüz Türkçe gramerlerinin çoğunda 1. teklik ve 1. çokluk şahıslar için emir çekiminin yapılmadığı görülmektedir. Bunun sebebini, yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı üzere, yabancı

dillerin etkisine bağlamak yerine dilin ses yapısında, hitap tarzında, vurgusunda, tonlamasında vb. aramak daha uygundur. Buna şu örnekler verilebilir: Türkçe derslerinde öğrencilere *geleyim* için emir 1. teklik şahıs çekimidir, denildiğinde, öğrenciler bu açıklamayı ‘kişi kendine emredemez’ diyerek kabul etmiyorlar. Ancak öğrenciler, 1. şahsın kendine *kalk ve şu işi yap* diye hitabını ise emir olarak kabul etmelerine rağmen, bu dolaylı veya ikinci derece emir çekimi şeklindedir, ifadesini ekleyebiliyorlar. Gerek şekil gerekse anlamlılık bakımından bu örnekteki yapı ikinci derece emir olarak gözükmektedir. 1. şahsın bu tarz kullanımıyla ilgili olarak A. Bican Ercilasun ve Tahsin Banguoğlu, Zeynep Korkmaz; Muharrem Ergin’in görüşleri de yukarıya alındı (1. teklik şahıs için dolaylı veya ikinci derece emir). Bu tespiti emir 1. çokluk şahıs için daha rahat bir biçimde söylemek mümkündür. “Derhal sınıfı terk edelim!” örneğini öğrencilere aktardığımızda, onlar bunun daha açık bir emir çekimi olduğunu söylemektedirler. Yine 1. Teklik şahsa örnek olarak; muhatabımıza, ‘hemen git!’ diyelim. O da şimdiki zaman çekiminin yanında, *hemen gideyim* de diyebilir. Bu *gideyim* çekimi istek kipinden ziyade emir yapısına yakındır.

Özetle, yukarıdaki tespitler dahilinde 1. teklik ve 1. çokluk şahısların emir çekimine kısmen dahil edilmeleri veya tamamen çekim dışı tutulmaları dilin bir ögesini, bir imkânını kullanmamak anlamına gelebilir. Dolayısıyla, kullanımdan doğan ihtiyaca, dilin mantığına, Türkçenin tarihî sürecine bağlı olarak altı şahsın da emir kipi çekimine dahil edilmeleri ve bunun korunması dilimiz için kazançtır. Bunun için yabancı dillerin etkisi ikinci planda tutulup, sözlü dilde vurgu ve tonlamaya dayalı olarak tespitlerinin yapılması, sözlü metinler oluşturulması, anketler yapılması gerekir. Bu sayede özel kullanımlara göre ortaya çıkabilecek sözlü dil unsurları, emir ve istek yapılarının daha belirgin ve verimli bir şekilde yazılı dile aktarılmasına yardımcı olabilecektir.

KAYNAKLAR:

Abak, A. (1991). *Tüm ortaokul ve liseler için dilbilgisi kaynak kitap.*

Beyan Yayınları: İstanbul.

Alfred M. (1975). *Grammaire de la langue Turque théorique et pratique :Fransızca izahlı Türkçe gramer* (4. Baskı). Mimeray

Ofset Mat.: İstanbul.

Arıkoğlu, E. (2007a). *Hakas Türkçesi*, (Editör: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.

Arıkoğlu, E. (2007b). *Tuva Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.

A. Çiçek / EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1) (2014), 333-351

- Barutçu-Özönder, S. (1999). *Türkçede fül ve fül çekimi: Türk gramerinin sorunları II*. TDK Yayınları: Ankara.
- Caferoğlu, A. (1984). *Türk dili tarihi II*. Enderun Kitabevi: İstanbul.
- Coşkun, V. (2000). *Özbek Türkçesi grameri*. TDK Yay., 752: Ankara.
- Çatıkkaş, M. A. (1996). *Üniversiteler için uygulamalı Türk dili ve kompozisyon kılavuzu*. Alfa basım Yayım: İstanbul
- Çögenli, S. (2010). *Âyet ve hadîs örnekli Arapça dilbilgisi sarf*, (2. Baskı). Bakanlar Medya: İstanbul.
- Deny, J.(1941). *Türk dili grameri: Osmanlı lehçesi* (Çev.: Ali Ulvi Elöve). Maarif Matbaası: İstanbul.
- Eckmann, J. (1988). *Çağatayca el kitabı* (Çev.: G. KARAAĞAÇ). Edebiyat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Ercilasun, A. B. (1995). *Türkçede emir ve istek kipi üzerine: Türk gramerinin sorunları toplantısı, 22-23 EKİM 1993*. Türk Dil kurumu Yayınları: Ankara.
- Ergin, M. (1993). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi* (21. Baskı). Bayrak Yayınları: İstanbul.
- Ediskun, H. (1988). *Ses bilgisi-Biçim bilgisi-Cümle bilgisi Türk dil bilgisi*. Remzi Kitapevi:İstanbul.
- Ergönenç Akbaba, D. (2007). *Nogay Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk Lehçeleri Grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Ersoy, F. (2007). *Çuvaş Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk Lehçeleri Grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Gabain, A. V. (1988). *Eski Türkçenin grameri* (Çev. M. AKALIN) TDK: Ankara.
- Gülensoy, T. (1995). *Türkçe el kitabı* (2. Baskı). Bizim Gençlik Yayınları: Kayseri.
- Gülsevin, G. (1999). *Eski Türkiye Türkçesinde “ İstek kipi” üzerine*. TDK-Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Osmanlı Türkçesi Öncesi, Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı: İstanbul.
- Gülsevin, G. (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. TDK Yay.: Ankara.
- Güner Dilek, F. (200). *Altay Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Hindoğlu, A. (1834). *Grammaire théorique et pratique de la lanque Turke*. Libraririe Orientale Prosher Dodey Dupré: Paris.

- <http://dersimizingilizce.com/ipreratives-ingilizce-emir-cümleleri.html>
<http://fasiharabic.com/gramer/860>
- Kara, M. (2007). *Türkmen Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Karademir, F. (2012). Türkiye Türkçesinde emir kip(lik)i üzerine. *Turkish Studies*, 7(2), 2091-2138.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi grameri*. TDK Yay., 579: Ankara.
- Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007a). *Türkiye Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007b). *Azerbaycan Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2007). *Kırgız Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Kirişçioğlu, F. (2007). *Saha Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Koç, N. (1990). *Yeni dilbilgisi*. İnkılap Kitabevi Yay.: İstanbul.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (Şekil bilgisi)*. TDK Yay- 827: Ankara.
- Mauger, G. (1955). *Cours de langue et de civilisation Françaises I*. Librairie Hachette: Paris.
- Mauger, G. (1967). *Cours de langue et de civilisation Françaises II*. Librairie Hachette: Paris.
- Öner, M. (2007). *Tatar Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Özkan, N. (2007). *Gagavuz Türkçesi* (Edit. A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Öztürk, R. (2007). *Özbek Türkçesi* (Edit. A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Pekacar, Ç. (2007). *Kumuk Türkçesi* (Edit. A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Tamir, F. (2007). *Kazak Türkçesi Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.

- Takvul, U. (2007). *Karaçay-Malkar Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- TDK, (2005). *Türkçe sözlük* (10. Baskı). TDK Yay., 549: Ankara.
- Tekin, Ş. (1992). *Eski Türkçe: Türk Dünyası el kitabı* (2. Baskı). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü: Ankara.
- Timurtaş, F. K. (1981). *Eski Türkiye Türkçesi XV. yüzyıl, gramer-metin sözlük* (2. Baskı). Edebiyat Fakültesi Basımevi: İstanbul.
- Tomsen, A. J. ve Martinet, A. V. (1971). *Pratik İngilizce dilbilgisi* (2. Baskı) (Çev.: Z. SAK). İngilizce Öğretimi Yayınları: İstanbul.
- Toparlı, R. (2000). *Türk dili ve kompozisyon* (2. Baskı). Ankara.
- Uygur, C. V. (2007). *Karakalpak Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M., ve Yelok, V. S. (2008). *Üniversiteler için Türk dili ve kompozisyon bilgileri* (5. Baskı). Gazi Kitabevi: Ankara.
- Yazıcı Ersoy, H. (2007a). *Yeni Uygur Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Yazıcı Ersoy, H. (2007b). *Başkurt Türkçesi*. (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.
- Yücel, B. (1995). *Bâbü'r Dîvânı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. TDK Yay., 81: Ankara.
- Yüksel, Z. (2007). *Kırım-Tatar Türkçesi* (Edit.: A. B. ERCİLASUN: Türk lehçeleri grameri). Akçağ Yayınları: Ankara.

Extended Abstract

Introduction

In this article, one of the controversial topics in Turkish grammar, the structure of imperative, its common addition usage with the optative and the problem of this common usage were handled. As additions of the first person singular and plural subjects and also third person singular and plural subjects of the optative and the imperative were the same, their usage creates some controversies in Turkish grammar. Long lasting learning is highly dependent on the rules of that knowledge. If the basic communication tool, the language has

been acquired in a certain rule framework, the message can be transferred successfully to the receiver. As every language, the Turkish language has some controversial topics like voices of the verbs, sentence structures, basic and compound sentences, the imperative.

In a Turkish dictionary, the imperative has different meanings such as command, offer, request and so forth. In the historical process of Turkish language from the Old to the New Turkish language periods, the imperative has been used with different additions and the optative addition of the first person singular and plural subjects. Then, the inflection of the imperative should be investigated within two different tenses.

The historical usage of the imperative

When the resources in the historical process have been analysed, it is seen that these resources are similar to each other as they are written resources. In this process, the imperative declension is generally composed of first, second and third person singular and plural subjects, and there are very few differences in the usage. The imperative usage has an important place in Turkish grammar as it includes basic verb inflection structures. In the Old Turkish, these additions were as follows: 1. person singular: *-ayın/-eyin*, 2. person singular: *-gil/gil/ ó*, 3. person singular: *-zun, -zün*, 1. person plural: *-alım/-elim*, 2. person plural: *-n/ng*, 3. person plural: *-zunlar, zünlär*. In the Old Anatolian Turkish, these additions were as follows: 1. person singular: *-ayın/-eyin*, 2. person singular: *-gil/gil/ ó*, 3. person singular: *-zun, -zün*, 1. person plural: *-alım/-elim*, 2. person plural: *-: -ñuz, -ñüz, -uñuz, -üñüz*, 3. person plural: *-sunlar, -sünler*. In this period, first person singular and sometimes first person plural subjects were similar to them in the resources written by foreign authors.

The modern usage of the imperative

Although the usage of the imperative has a standard level in the historical periods, the usage has gained some different viewpoints with the transition of Turkey Turkish process. Then, some linguists have claimed that there are four additions of the imperative by omitting the usage of the additions for the first person singular and plural subjects. Those linguists think that the first person singular and

plural subjects are the additions of the optative. In spite of this viewpoint, today there are other linguists claiming that the imperative has six verb inflection types by adding all subjects: first, second, third person singular and plural subjects.

The usage of the imperative occurs from the different needs in the oral communication like a certain offer, prohibition, request, invitation, desire, advise, probability, dissatisfaction, mocking, encouraging, insulting, begging and so forth. Although there are many meanings, sometimes they can not be used for all singular and plural subjects in the same way. According to an addition in the optative, the imperative can sometimes mean the optative or necessity, as well.

Therefore, the oral communication gains curial importance within the discrimination process of the imperative and optative inflections. In the oral communication, speech, stress and intonation can change the meaning of the verb in the imperative and optative.

Result

The resources in this study were adequate to give a certain result about the usage of the imperative. As some of the studies and analyses were almost similar to each other and the resources about the topic were few, they had similar findings. This study upon the additions and inflections of the imperative puts below conclusions and suggestions.

1- According to the historical resources and the dialects of Turkish, the additions of the imperative include the first, second and third person singular and plural subjects and they are among one of the first two verb inflections in Turkish. However, its usage with six subjects has changed in the historical process specifically in the transition of Turkey Turkish and the additions of the first person singular and plural subjects has been named as the imperative at the same time.

2- Some linguists claim that foreign languages, specifically French, Arabic and English have caused the usage of the imperative's being a controversial topic in Turkish. When these languages were investigated, it is seen that the confusion in usage of the imperative are not related to these foreign languages. For instance, the inflection of the imperative in French (mode impératif) comprises only second person singular and first-second person plural subjects. But this usage

in French sometimes can be used in an interwoven way with the optative. The inflection of the imperative can comprise six subjects like in Arabic and English according to the needs of the communication. In that case, the hypothesis about the omitting the first person singular and plural subjects of the imperative derived from the effects of foreign languages should be reconsidered. Therefore, the difference in the usage of the structure and inflection of the imperative should be investigated within the language logic and semantic of Turkish.

3- In today's Turkish grammar, it is seen that the inflection of the first person singular and plural subjects of the imperative are not generally adopted in the books. Instead of focusing the effects of foreign languages, handling the usage within the phonetic structure of the language, speech style, stress and intonation are a better way of understanding the phenomena. In a Turkish course, learners do not accept the usage of the first person singular "*geleyim*" by saying that an individual can not order him/herself. But the learners accept that an individual's saying him/herself "*kalk ve şu işi yap*" is an indirect or second level order. This detection is valid for the use of first person plural, too.

In sum, adding the inflection of the first person singular and plural subjects into the usage of the imperative will be a more appropriate way. Then, considering the necessities in the oral communication usage, the language logic of Turkish and the historical process of Turkish language, accepting the inflection of the six subjects in the imperative will be a substantial contribution to Turkish. In that situation, considering firstly stress and intonation in oral language, generating oral texts and enquires and later investigating the effects of foreign language over Turkish will have more positive contributions in understanding the differences in the usage. Therefore, oral language elements occurred in the specific usages can help in transferring the structures of the imperative and optative a more apparent and fruitful way into the written language.